

Οικολογική μετάνοια και οικολογικό ήθος

Η συμβολή και ευθύνη της εκκλησίας και χριστιανικής θεολογίας στη σωτηρία της κτιστής δημιουργίας

- Από την καταναλωτική «Οικοκτονία» στην Ορθόδοξη Οικολογία
- Από τον προτεσταντικό καπιταλισμό και τον άκρατο καταναλωτισμό στην Ορθόδοξη πρόταση για να «ζήσει η κτίση»
- Ο άνθρωπος ως «καλός καγαθός διαχειριστής» της κτιστής δημιουργίας και όχι ως αδηφάγος καταναλωτικός ολετήρας και δυνάστης της πλάσης

Στο πλαίσιο της αγιοπατερικής θεολογίας και παραδόσεως της Ορθόδοξου Εκκλησίας το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήδη από πολλών ετών αναδείχθηκε ρηξικέλευθα πρωτοπόρο και ουσιαστικά καινοτόμο στις οικολογικές πρωτοβουλίες του όχι μόνο μέσα στον ορθόδοξο αλλά και εν γένει στον χριστιανικό κόσμο καθώς πρωτοστάτησε στην ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση της διεθνούς κοινής γνώμης για την αντιμετώπιση του λεγόμενου οικολογικού προβλήματος, αρχής γενομένης, όταν η Αγία και Ιερά Σύνοδος κατά τη συνεδρία της 6^{ης} Ιουνίου 1989 όρισε και αφιέρωσε την 1^η Σεπτεμβρίου, που είναι η εόρτιος ημέρα της «αρχής της Ινδίκτου», ήτοι η απαρχή του νέου εκκλησιαστικού έτους, και στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Είναι γεγονός ότι μέχρι τότε η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν είχε αναλάβει ρηξικέλευθες και καινοτόμες πρωτοβουλίες για την ανάσχεση της καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος από τον σύγχρονο υπερκαταναλωτή και υλιστή άνθρωπο, ο οποίος δεν είναι ενσυνείδητα οικολόγος αλλά αυτοκαταστροφικός «οικοκτόνος». Έκτοτε όμως το Οικουμενικό Πατριαρχείο και ιδιαιτέρως στο πρόσωπο του προκαθημένου και πρωτοθρόνου της Ορθοδοξίας Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου, έχει καταβάλει σημαντικές και πρωτοποριακές προσπάθειες μέσω της διοργανώσεως διεθνών «εν πλω» συνεδρίων και οικολογικών συμποσίων με επίκεντρο την Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης, που ευαισθητοποίησαν τις υπόλοιπες Ορθόδοξες Εκκλησίες, τους αρχηγούς κρατών και Κυβερνήσεων, τους Διεθνείς Οργανισμούς και φορείς, καθώς και την διεθνή κοινή γνώμη. Άξιο μνείας είναι και το γεγονός ότι στις 18 Ιουνίου 2015 ο Πάπας Ρώμης Φραγκίσκος Α΄ εξέδωσε παπική εγκύκλιο (Laudato Si) η οποία αναφέρεται στο σεβασμό και την προστασία της δημιουργίας καθώς και τη σχέση της Δυτικής Εκκλησίας με την αειφόρο ανάπτυξη, ενώ κατά τον Αύγουστο του 2015 με άλλη επίσημη απόφασή του όρισε την 1^η Σεπτεμβρίου εκάστου έτους, όπως προ ετών έπραξε και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ως «Παγκόσμια Ημέρα Προσευχής για τη φροντίδα της Δημιουργίας».

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας (Ακαδημαϊκός) στο εμπνευσμένο και θεολογικά ανατρεπτικό για τα μέχρι τότε δεδομένα αναφορικά με τη στάση της Ορθοδόξου Εκκλησίας έναντι του οικολογικού προβλήματος, έργο του, υπό τον τίτλο: «Η κτίση ως Ευχαριστία. Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα της Οικολογίας», γράφει χαρακτηριστικά: «Μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση, τι μπορεί η θεολογία να προσφέρει στην ανθρωπότητα; Το πρώτο πασιφανές πράγμα, που πρέπει ν' αναφερθεί, είναι ότι η θεολογία δεν μπορεί και δεν πρέπει να παραμείνει σιωπηλή μπροστά σ' αυτό το πρόβλημα. Αν η πίστη έχει σχέση με βασικά θέματα ζωής και θανάτου, αυτό ειδικά το θέμα ανήκει απόλυτα σ' αυτή την κατηγορία.

Η Χριστιανική Θεολογία και η Εκκλησία δεν δικαιολογούνται καθόλου να σιωπούν για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα μπροστά σ' αυτό το ζήτημα, ειδικά επειδή και η θεολογία και η εκκλησία κατηγορήθηκαν, και δικαιολογημένα, ότι έχουν κάποια σχέση με τις ρίζες του οικολογικού προβλήματος. Πρέπει, λοιπόν, Εκκλησία και Θεολογία, να μιλήσουν για το θέμα αυτό, όχι τόσο για να απολογηθούν και να δώσουν εξηγήσεις για τις κατηγορίες αυτές, αλλά για να προσφέρουν ουσιαστική συνεργασία στη λύση του προβλήματος. Γιατί έχουν κάτι πολύ ουσιαστικό να πουν σε ένα θέμα όπως αυτό. Διαφορετικά κινδυνεύουν να φανούν άσχετες και ανίκανες να εφαρμόσουν αυτό που ισχυρίζονται ότι έχουν, την Αλήθεια. Γιατί, αλήθεια που δεν προσφέρει ζωή, στερείται κάθε νοήματος».

Αποδεχόμενοι την παραπάνω θέση του Μητροπολίτου Περγάμου Ιωάννη και κατ' αλήθειαν προσεγγίζοντας την συμβολή και ευθύνη της Ορθοδόξου Εκκλησίας έναντι του ζωτικής σημασίας οικολογικού προβλήματος οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι η Εκκλησία έχει να αντιμετωπίσει και συνακόλουθα να πείσει όλους εκείνους που εκφράζουν την αθεολόγητη άποψη ότι η εκκλησία οφείλει να μεριμνά μόνο για τη σωτηρία των ψυχών, δηλαδή για ο,τιδήποτε είναι μόνο πνευματικό επειδή κατά την κρίση τους «ο υλικός κόσμος είναι προσωρινός και προωρισμένος να αντικατασταθεί στη Βασιλεία του Θεού με ένα κόσμο άυλο, ή πνευματικό». Η άποψη αυτή που αντιμετωπίζει την κτιστή (υλική) δημιουργία του Θεού ως κάτι περιττό και άχρηστο, κυρίως δε ως εμπόδιο για την σωτηρία της ανθρώπινης ψυχής, παραθεωρούν ότι στο «σχέδιο της δημιουργίας» ο μόνος άκτιστος δημιουργός Θεός οδήγησε στο «είναι» της υπάρξεως «εκ του μη όντος» ή «εκ του μηδενός», όλα τα κτιστά, υλικά και νοερά, έλλογα και άλογα, όντα για να ζήσουν αιωνίως». Τίποτα από σύνολη την κτιστή δημιουργία δεν προορίζεται «εις απώλειαν», στον «μηδενισμό» της οντολογικής ανυπαρξίας, αλλά στην επέκεινα του κτιστού και φθαρτού εγκόσμιου νομοτελειακού χωροχρόνου οντολογία, ώστε να «ζήσουν αιωνίως» στη Βασιλεία του Θεού. Διότι εάν δεχθεί η Εκκλησία την αιρετική άποψη ότι κάθε τι το υλικό είναι κακό, άχρηστο και περιττό, ενώ μόνο οτιδήποτε είναι μη υλικό, πνευματικό και νοερό αξίζει να ζήσει στη Βασιλεία του Θεού, τότε συνακόλουθα θα πρέπει να αντιμετωπίζει και το ανθρώπινο σώμα ως κακό και εμπόδιο για τη σωτηρία του ανθρώπου αποδεχόμενη την αξία μόνο της άυλης, νοεράς και αθανάτου ψυχής. Μια τέτοια όμως θεολογική αντιμετώπιση της κτιστής δημιουργίας θα αναιρούσε την περί θείας ενανθρωπήσεως και Αναστάσεως του Χριστού δογματική διδασκαλία της, αφού ο Υιός και Λόγος του Θεού κατά την γέννηση και ενσάρκωσή του έλαβε τέλεια την ανθρώπινη φύση, ήτοι την ανθρώπινη

ψυχή και το ανθρώπινο σώμα, τα οποία αμφότερα έσωσε εκ της φθοράς του θανάτου, κατά την ψυχοσωματική εκ νεκρών Ανάστασή του. Συνεπώς, η κτιστή υλική δημιουργία είναι ιερή.

Η Εκκλησία οφείλει αγωνιζόμενη να αντιμετωπίσει και να πείσει μία ακόμη κατηγορία ανθρώπων οι οποίοι αδιαφορούν για το οικολογικό πρόβλημα και πιστεύουν ότι αυτό είναι ζήτημα, το οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο από τους πολιτικούς, τους επιστήμονες, τους τεχνοκράτες και όχι από την Εκκλησία. Η σύγχρονη πραγματικότητα όμως αποδεικνύει με το σκληρό πρόσωπό της, όπως αυτό εκφράζεται και εκδηλώνεται στην τραγική οικολογική καταστροφή, ότι η άποψη αυτή είναι ένας «αυτοτροφοδοτούμενος μύθος». Αντιθέτως, η Εκκλησία μπορεί και πρέπει με την θεολογική διδασκαλία της, την λειτουργική και λατρευτική ζωή της, την ασκητική πρότασή της, όπως βιώνεται επί αιώνες στον ορθόδοξο μοναχισμό, να συμβάλει στην αλλαγή νοοτροπίας των ανθρώπων, να τους κατευθύνει με λόγο αληθείας σε μια «οικολογική μετάνοια», προκειμένου να σωθεί και να ζήσει σύνολη η κτιστή υλική δημιουργία την οποία ο δημιουργός Θεός εξ αγάπης και απολύτως ελευθέρως έπλασε «λίαν καλώς». Η ορθόδοξη εκκλησία με έναν ουσιαστικό και υπαρξιακό θεολογικό λόγο, καθώς και με την αξιοποίηση των σύγχρονων πορισμάτων της Επιστήμης έχει τις δυνατότητες και τις πνευματικές προϋποθέσεις, να διδάξει στον σύγχρονο υπερκαταναλωτή άνθρωπο ότι είναι η «κορωνίδα και ο βασιλεύς της δημιουργίας» του Θεού και συνακόλουθα ο «ιερέυς και λειτουργός» της κτιστής δημιουργίας, για να τη διαφυλάξει, να ζήσει μέσα σ' αυτήν και να την αντιπροσφέρει στον άκτιστο δημιουργό Θεό. Όταν λοιπόν ο Θεολογικός λόγος δεν είναι ανούσιος και νεκρός νοημάτων ζωής, αλλά αποτελεί οντολογική – υπαρξιακή πρόταση ζωής και διεξόδου από τα αδιέξοδα που ο ίδιος ο υλιστής σύγχρονος άνθρωπος έχει δημιουργήσει και πεθαίνει ή μάλλον μαρτυρικά αργοπεθαίνει μέσα σ' αυτά, τότε αυτός ο ανατρεπτικός και ζωτικός ευαγγελικός θεολογικός λόγος μπορεί να πείσει τον ακραία ορθολογιστή άνθρωπο της «μεταμοντέρνας και μετανεωτερικής εποχής» ότι αναλαμβάνόμενος ως πρόσωπο την προσωπική του πνευματική ευθύνη έναντι του Θεού, των ανθρώπων και της ίδιας της κτιστής δημιουργίας, μπορεί και πρέπει να ενεργεί και να λειτουργεί ως «καλός καγαθός διαχειριστής» της κτιστής δημιουργίας και όχι ως αδηφάγος οικοκτόνος και άπληστα καταναλωτικός ολετήρας και δυνάστης της πλάσης.

Δεν είναι δυνατόν ο ορθόδοξος θεολογικός λόγος της Εκκλησίας να εξαντλείται σε μια προτεσταντικού – καλβινιστικού αποφθεγματικού τύπου και προδιαγραφών ψευδοηθική ή ευσεβιστική ηθικολογία, αλλά οφείλει να ενσπείρει στους τραγικά «συσκοτισμένους» ανθρώπους της υλιστικής μεταβιομηχανικής εποχής ένα «οικολογικό ήθος» για τον σεβασμό και την διαφύλαξη της κτιστής δημιουργίας.

Ο Αμερικανός ιστορικός Lynn White, τον οποίο επικαλείται σε πολλές ρηξικέλευθες και πρωτοποριακά καινοτόμες θεολογικές – οικολογικές μελέτες του ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης, γράφοντας για τις ιστορικές ρίζες του οικολογικού προβλήματος το 1968, κατηγορηματικά αποδίδει αυτό το πρόβλημα στη Δυτική διανοητική παράδοση και στις λογικοκρατούμενες απόψεις της περί του ανθρώπου, και επιρρίπτει στη Θεολογία και την Εκκλησία ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης γι' αυτή την εξέλιξη. Αξιολογώντας μάλιστα την παραπάνω άποψη ο Μητροπολίτης Περγάμου αναφέρει: «Πέρα από το αν συμφωνεί κανείς ή διαφωνεί μ' αυτή τη θέση ενός σύγχρονου ιστορικού, δεν μπορεί ν' αμφισβητήσει ότι η ιστορία πρέπει να έχει κάτι να μας διδάξει για τις ρίζες της σημερινής κρίσεως, και

ότι η θρησκεία -και ειδικά ο Χριστιανισμός, που ήταν μια κυρίαρχη δύναμη στη διαμόρφωση του πολιτισμού μας δια μέσου των αιώνων, τουλάχιστον μέχρι την εποχή του Διαφωτισμού- θα πρέπει να έχει παίξει κάποιο ρόλο στη δημιουργία της κρίσεως».

Η ακραία λογικοκρατούμενη θεολογική σκέψη και διδασκαλία της Δυτικής Εκκλησίας στο πρόσωπο του Ιερού Αυγουστίνου, ο οποίος θεολογούσε ότι η Βασιλεία του Θεού απαρτίζεται μόνο από «σωσμένα πνευματικά, από αθάνατες ψυχές», είχε ως συνέπεια να χαθεί η διάσταση του κόσμου (υλική, κτιστή δημιουργία) από την μυστηριακή θεολογία στη Δύση δίνοντας τη θέση της σε μια «πνευματοκεντρική ή ψυχοκεντρική» αντίληψη του κόσμου.

Ο Σχολαστικισμός στη Θεολογία της Δυτικής Εκκλησίας θεοποίησε το «λογικό» του ανθρώπου, ο οποίος έχει μεταμορφωθεί πια σε ένα «άψυχο ορθολογιστικό» και «αρτηριοσκληρωτικά λογικοκρατούμενο», εγωκεντρικό, εωσφορικά εγωιστικό, φίλαυτο και αλαζονικά άπληστο καταναλωτικό ον, που απώλεσε την μοναδικότητα και ιερότητα του ανθρώπινου προσώπου και «ζει για να παράγει και να καταναλώνει».

Ο «πιετιμισμός» (ευσεβισμός) που αποτελεί τη μήτρα και την αφετηρία του δυτικού «ασκητικού κινήματος» μέσω της επιτυχούς εργασίας, καθώς και ο «Πουριτανισμός» (ηθικισμός) αναπτύχθηκαν ως θεολογικές αντιλήψεις χωρίς αναφορά προς τον σεβασμό και την ιερότητα της κτιστής δημιουργίας, αποτελώντας εκφάνσεις του προτεσταντικού καλβινισμού που εγέννησε ή συνέβαλε στην εδραίωση του «προτεσταντικού Δυτικού Καπιταλισμού» και του υπερκαταναλωτισμού, ο οποίος τρέφεται από την παραγωγή με σκοπό το κέρδος και εξαντλεί και κατατρώγει τους φυσικούς πόρους στο βωμό μιας επίπλαστης και ουτοπικής υλιστικής ευτυχίας που ο σύγχρονος και δυστυχημένος άνθρωπος απελπισμένα και ατέρμονα αποζητά.

Ο Γερμανός κοινωνιολόγος και φιλόσοφος Max Weber (1864-1920) στο κλασικό έργο του: «Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού» emphaticά επισημαίνει ότι το σημαντικότερο στοιχείο στην κατανόηση της δυτικής καπιταλιστικής ανάπτυξης είναι ο τρόπος με τον οποίο η προτεσταντική καλβινιστική θεολογία περί σωτηρίας της ψυχής συνδέθηκε με μια «εργασιακή ηθική» που δίνει έμφαση στη σκληρή δουλειά, στη συστηματική αποταμίευση και στον «ασκητικό βίο» που δεν επιτρέπει άσκοπες σπατάλες. Έτσι, η επιτυχία στον επαγγελματικό και οικονομικό τομέα ερμηνεύθηκε ως σοβαρή ένδειξη πως ο πιστός είναι μεταξύ των «εκλεκτών του Θεού».

Αυτή η θεολογία περί εργασίας, οικονομικής επιτυχίας και σωτηρίας οδήγησε, όπως παρατήρησε ο Max Weber, σε μια έντονη εξατομίκευση τόσο στον θρησκευτικό όσο και στον οικονομικό χώρο. Στο χώρο της οικονομίας οδήγησε στον δημιουργικό επιχειρηματία που βιώνει τη σκληρή δουλειά, την αποφυγή σπατάλης-χλιδής και στην ακατάπαυστη -σχεδόν τυραννική- συσσώρευση πλούτου σαν ένα είδος πνευματικής άσκησης, σαν ένα είδος προσευχής στον Κύριο.

Πρόκειται για την «εργασιακή ηθική», η οποία, σύμφωνα με τον Max Weber, οδήγησε στην μοναδικότητα της δυτικής, άκρως ρασιοναλιστικής (λογικοκρατούμενης) καπιταλιστικής ανάπτυξης, η οποία σήμερα χωρίς πια θρησκευτικό υπόβαθρο, επιβλήθηκε σε όλο τον κόσμο.

Για τον Καλβινιστή, υποστήριξε ο Max Weber, το επάγγελμα δεν είναι μια κατάσταση στην οποία γεννιέται ένα άτομο, αλλά μια επίμονη και επίπονη δραστηριότητα που πρέπει να διαλέξει το ίδιο και να την ασκεί με αίσθημα θρησκευτικής ευθύνης. Ως εκ τούτου, με την καλβινιστική θεολογία η επιχειρηματική ζωή που κάποτε εθεωρείτο επικίνδυνη για την ψυχή πλέον τώρα καθοσιώθηκε.

Η εργασία λοιπόν θα πρέπει να εκτελείται σαν να ήταν ένας απόλυτος αυτοσκοπός, μια ανώτερη θεϊκή επιταγή. Ο δε Λούθηρος υπεστήριζε ότι το «επάγγελμα» είναι κάτι που κάθε άνθρωπος οφείλει να αποδεχθεί ως μια θεϊκή εντολή με την οποία πρέπει να συμμορφωθεί. Στο δε πλαίσιο της διδασκαλίας του πιετιμισμού η εργασία σε ένα επάγγελμα ήταν η κατεξοχήν ασκητική δραστηριότητα και ο Θεός ευλογούσε τους εκλεκτούς του με την επιτυχία της εργασίας τους.

Ο ενάρετος βίος ταυτίστηκε με την εργασία, γεγονός που βοήθησε τον καπιταλισμό να βρει το πειθαρχημένο εκείνο εργατικό δυναμικό, το οποίο χρειαζόταν για να αναπτυχθεί. Τούτο βέβαια δεν σημαίνει ότι εξ αρχής, το «προτεσταντικό δόγμα» ταυτιζόταν με το «καπιταλιστικό δόγμα», αλλά παρατηρούμε ότι σταδιακά μια θρησκευτική αντίληψη έρχεται σε συμφωνία με μια ιδεολογία που αφορά τον νέο αυτό τύπο σκέψης της καπιταλιστικής οικονομίας. Αυτή τη σύζευξη ο Max Weber θα την χαρακτήριζε ως «εκλεκτική συγγένεια», που καθιέρωσε συν τω χρόνω ένα μοντέλο ανάπτυξης και πρόοδο χωρίς καμία αναφορά στον σεβασμό και την ιερότητα της κτιστής δημιουργίας την οποία ο σύγχρονος άνθρωπος ως αδηφάγος και άπληστος ολετήρας κατακυριεύει, καταδυναστεύει και τελικώς αυτοκαταστροφικά οικοκτονεί.

Η εγωιστικά ανθρωποκεντρική και ακραία ορθολογιστική και λογικοκρατούμενη (ρασιοναλιστική) αξιακή αντίληψη και ερμηνευτική θεώρηση που εισήγαγε ο πολυδιαφημισμένος Διαφωτισμός, θεμελίωσε την αλαζονική άποψη ότι η κτιστή δημιουργία υπάρχει για να ικανοποιείται ο άνθρωπος με διάφορους τρόπους και χωρίς φραγμούς, αφού ο υλικός κόσμος δεν έχει εσχατολογική προοπτική σωτηρίας. Σχολιάζοντας την παραπάνω θέση ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης αναφέρει χαρακτηριστικά: «Πάνω στη βάση αυτή αναπτύχθηκε πολύ σύντομα στη Δύση η νοοτροπία ότι ο άνθρωπος υπερτερεί έναντι των άλλων όντων στον υλικό κόσμο λόγω της λογικής και συνειδησιακής του ικανότητας, αναπτύχθηκαν και οι νεώτερες κοινωνιολογικές ιδέες που συνέβαλαν με τον τρόπο τους στην εμφάνιση του οικολογικού προβλήματος. Η ικανότητα του ανθρώπου να οργανώνει ορθολογιστικά τα πάντα, ώστε να παράγει από κάθε του ενέργεια κάποιο χρήσιμο και ωφέλιμο αποτέλεσμα, οδήγησε στη ραγδαία ανάπτυξη των οικονομικών του δυτικού κόσμου με βάση την επιδίωξη του κέρδους. Όταν η αύξηση της παραγωγής γίνεται αυτοσκοπός και επιστρατεύονται οι λογικές δυνάμεις του ανθρώπου για την επίτευξή του, τότε έχουμε το φαινόμενο της εκμεταλλεύσεως των φυσικών

πόρων σε απεριόριστο βαθμό -κάτι που χαρακτηρίζει τόσο έντονα τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες.

Ίσως να μην είναι απόλυτα δικαιολογημένη η θεωρία του Max Weber ότι ο καπιταλισμός έχει τις ρίζες του στον καλβινισμό. Βεβαιωμένο πάντως φαίνεται ιστορικά ότι ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύτηκε και παρουσιάστηκε από τους προτεστάντες Ιεροκήρυκες του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα το χωρίο της Γενέσεως: «αυξάνεσθε και πληθύνεσθε και κατακυριεύσατε της γης», καθώς και η φράση στο ίδιο βιβλίο της Γραφής (Γεν. 1, 26), «Ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν και αρχέτωσαν των ιχθύων της θαλάσσης και των πετεινών του ουρανού και των κτηνών και πάσης της γης», οδηγούσε με ακρίβεια σε μια ασύδοτη και ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση του υλικού κόσμου από τον άνθρωπο. Έτσι το οικολογικό μας πρόβλημα φαίνεται να μην είναι άσχετο με την ιστορία της χριστιανικής θεολογίας. Είναι ένα πρόβλημα με βαθύτατα θεολογικές και πνευματικές ρίζες και γι' αυτό πρέπει να μας απασχολήσει όλους όσοι διακονούμε την Εκκλησία σήμερα».

Στο ίδιο πλαίσιο ερμηνευτικής προσεγγίσεως του οικολογικού προβλήματος ιχνηλατούντες οφείλουμε να αναδείξουμε τις όντως πνευματικές προϋποθέσεις και δυνατότητες που διαθέτει η Ορθόδοξη Εκκλησία και θεολογία να προσφέρει οντολογική-υπαρξιακή πρόταση ζωής στον σύγχρονο άνθρωπο προκειμένου να αντιμετωπίσει την οικολογική κρίση, την οποία προκάλεσε ο πολιτισμός με την άκριτη τεχνολογική ανάπτυξη και πρόοδο. Όπως προαναφέραμε, η λύση δεν μπορεί να στηρίζεται σε μια ανούσια ηθικολογία αλλά σε ένα ουσιαστικό «οικολογικό ήθος» που γεννά η πνευματική αναγκαιότητα μιας «οικολογικής μετάνοιας» για μεταστροφή της συμπεριφοράς και νοοτροπίας του υπερκαταναλωτή, άπληστου σύγχρονου ανθρώπου που ζει για να απολαμβάνει την «υλιστική ευδαιμονία», επειδή κυριαρχεί σε όλο τον κόσμο το «δόγμα» ότι «η αξία του ανθρώπου προσδιορίζεται όχι από αυτό που είναι, αλλά από αυτά που κατέχει και καταναλώνει».

Όλες οι λύσεις αποδεικνύονται ανεπαρκείς και εφήμερες όταν περιορίζονται μόνο σε πολιτικές διακηρύξεις και διεθνείς συμφωνίες, σε τεχνοκρατικές μελέτες και προτεινόμενα αντίμετρα ανάπτυξης ή σε εφαρμογή αυστηρών νομικών πλαισίων ως τιμωρία για τους δυνάστες και ολετήρες του φυσικού περιβάλλοντος. Το προτεινόμενο από την εκκλησία και την θεολογία «οικολογικό ήθος» στο πλαίσιο της «οικολογικής μετάνοιας και μεταστροφής» μπορεί να συμβάλει στην πνευματική αλλαγή νοοτροπίας και στάσεως ζωής του κατακυριευμένου από τον «υλιστικό ευδαιμονισμό» συγχρόνου ορθολογιστή αδηφάγου ανθρώπου, που δεν «οικολογεί θεολογικώς αλλά οικοκτονεί καταναλωτικώς».

Η λιτότητα, ολιγάρκεια και εγκράτεια στην ανθρώπινη ζωή μπορούν και την επιβίωση του ανθρώπου να διασφαλίσουν αλλά και να συμβάλουν στην «αιφόρο ανάπτυξη» ή «πράσινη ανάπτυξη» προστατεύοντας τους εξαντλούμενους φυσικούς πόρους από την υπερκαταναλωτική μανία του σύγχρονου ανθρώπου που ασπάζεται το δόγμα: «από την παραγωγή στην κατανάλωση», προκειμένου να ικανοποιήσει τις άκριτες και άπληστα ακόρεστες υλικές επιθυμίες του. Ο Μητροπολίτης

Περγάμου Ιωάννης αντιπροτείνει στον σύγχρονο υπερκαταναλωτισμό, την «ασκητική της Ορθόδοξου» εκκλησίας, όπως εμπράκτως και αποτελεσματικώς βιώνεται στον «ορθόδοξο μοναχισμό», όπου ο μοναχός ως κτιστός άνθρωπος αντιλαμβάνεται με σεβασμό την ιερότητα όλης της υλικής δημιουργίας και την σχέση που έχει με αυτήν, μια σχέση όχι «κυριάρχου και δυνάστη», αλλά «ιερέως και λειτουργού», «καλού καγαθού διαχειριστού» που διαφυλάττει την «οικολογική παρακαταθήκη» του Πατρός Δημιουργού του και την «αναφέρει», την «επαναπροσφέρει» στον «ποιητή των όλων». Τούτο δε αιώνες τώρα οντολογικά συντελείται μέσα στη θεία λειτουργία και ειδικότερα στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, στο οποίο όλα τα υλικά αγαθά (π.χ. άρτος, ύδωρ, οίνος, έλαιον κ.ά) μετέχουν του εν Αγίω Πνεύματι καθαγιασμού των τιμών δώρων και της μεταβολής τους σε σώμα και αίμα Αναστάστος Χριστού.

Η «ορθόδοξη ασκητική», όπως μέχρι και σήμερα βιώνεται στα μοναστήρια μας και ιδιαίτερα στο Άγιο Όρος διδάσκει ένα άλλο ήθος ως πρόταση ζωής, διότι πραγματικά «τον ασκητισμό της αρχαίας εκκλησίας» τον χαρακτήριζε ο πόλεμος κατά του «ιδίου θελήματος», έτσι ώστε ο άνθρωπος, με την τάση να κυριαρχεί στον εξωτερικό κόσμο με το δικό του θέλημα και να τον χρησιμοποιεί για τη δική του ικανοποίηση, να μαθαίνει να μην κάνει κέντρο της κτίσεως τον εαυτό του. Αυτό είναι το πνεύμα, που χρειάζεται να διδαχθεί ο σύγχρονος άνθρωπος, ώστε να βοηθηθεί στο να λύσει το οικολογικό πρόβλημα.

Υπό το πρίσμα μιας θεολογικής υπαρξιακής προτάσεως για την μεταστροφή και μεταμόρφωση του τυφλωμένου από τις υλικές επιθυμίες του ανθρώπου έρχεται να διδάξει η θεολογία της Εκκλησίας ότι «ο Χριστός σώζει την κτίση χωρίς να καταργήσει τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος εξακολουθεί να παραμένει το κλειδί για τη ζωή του κόσμου. Όσο πιο πολύ ενώνεται με το Θεό, τόσο πιο πολύ λυτρώνεται και η κτίση όλη από τη φθορά. Και όσο πιο πολύ αυτονομείται από τον Θεό, και ανάγει τον εαυτό του σε Θεό, τόσο περισσότερο στενάζει η κτίση κάτω από το πέλημα του». Στην ορθόδοξη θεολογία δεν έχει θέση η εγωιστική θέση που εκπηγάει από τον Διαφωτισμό, δια του στόματος ενός Μπέικον, ενός Ντεκάρτ και ενός Κάντ, που καλούν τον άνθρωπο να σύρει τη φύση δέσμια πίσω του και με την πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας να γίνει «κύριος και κάτοχος της φύσεως».

Σε μια εποχή που όλοι μιλούν για το οικολογικό πρόβλημα και είναι της «μόδας» να χαρακτηρίζεται ή αυτοχαρακτηρίζεται κάποιος ως «οικολόγος», ας ακούσουμε την εμπνευσμένη πρόταση του Μητροπολίτου Περγάμου Ιωάννη, ο οποίος εναγωνίως θέτει τον δάκτυλο «επί τον τύπον των ήλων», γράφοντας χαρακτηριστικά: «Έτσι η επιτυχής αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος θα παραμείνει σε κάθε περίπτωση υπόθεση ήθους και όχι ηθικής, νοοτροπίας και στάσεως απέναντι στον κόσμο και στο Θεό και όχι κανόνων δικαίου. Ίσως για κανένα άλλο θέμα η σημασία της Εκκλησίας να μην είναι τόσο καιρία όσο για το οικολογικό πρόβλημα. Μέσα στην Εκκλησία ο άνθρωπος εθίζεται από τη νηπιακή του ακόμα ηλικία στο να παίρνει μια ωρισμένη θέση έναντι του περιβάλλοντός του, του φυσικού και κοινωνικού. Εκεί θα μάθει να σέβεται και να τιμά την ύλη, κατά τη φράση του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού, ως οργανικό στοιχείο της σχέσεώς του με το Θεό... Η Εκκλησία πρέπει να είναι σωστή σε όλα αυτά, για να γίνει χώρος εθισμού των

ανθρώπων σε ένα νέο ήθος. Ας προσέξει η Ορθόδοξη Εκκλησία το σημείο αυτό, γιατί πολύ το έχει παραμελήσει για χάρη μιας δήθεν πιο πνευματικής ή ηθικής θρησκευτικότητας».